

2. Література

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ОСМИСЛЕННЯ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ МИТЦІВ ЛІТЕАТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ЛАНКА»–МАРС

Стороженко Ліна Григорівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та культури

Навчально-наукового гуманітарного інституту,

Національний авіаційний університет,

м. Київ, Україна

Світова література кінця першої третини ХХ ст. ознаменувалася появою літературних творів, позначених ідеями екзистенціалізму. Це було зумовлено суспільно-історичними та культурними змінами, що несли відчуття трагічної невлаштованості людського буття, філософським вираженням глибоких моральних та соціальних потрясінь, які випали на долю західної цивілізації окресленого періоду. Катастрофічність подій новітньої історії, тривожні симптоми світового суспільно розвитку не могли не позначитися і на утвердженні нової української філософської думки.

На фоні звичних, на перший погляд, усталених норм життя, традиційних моралі та релігії на вітчизняному ґрунті з'являються так звані деструктивні «елементи», які годі збагнути розумом: жорстока соціальна нерівність, непевність у майбутньому, передчуття неминучих історичних катаклізмів тощо. Актуальним серед низки тогочасних проблем для осмислення особистості є й питання сутності людини: «уже в трьох відомих людинознавчих запитаннях І. Канта – «Що я можу знати? Що я маю робити? На що я маю сподіватися?» – відтворено всю багатомірність сутнісної проблематизації людини як універсальної істоти» [3, с. 350].

Екзистенціальна філософія передбачає повне досягнення сенсу свого існування людиною (особистістю) лише за умови подолання нею певних етапів: «етап відчуття своєї вкинутості у цей світ і своєї покинутості в ньому, етап «межової ситуації» – усвідомлення конфлікту зі світом та свого невдоволення, що й приводить до самоаналізу, пізнання та вибору власних життєвих цінностей, і етап вільного та свідомого вибору дотримуватися цих цінностей у своєму житті» [2, с. 243].

Дослідження людини першої третини ХХ ст., з погляду її місця у світі та її ставлення до світу, як уособлення суспільства, що втратило духовні орієнтири, знаходить своє відображення не тільки у філософських працях, а й у вітчизняному художньому слові як органічній складовій європейського літератури.

Серед яскравих представників українського літературного екзистенціалізму чільне місце займають члени літературно-мистецької організації «Ланка»-МАРС (Б. Антоненко-Давидович, І. Багрянний, Г. Брасюк, М. Галич, Г. Косинка, В. Підмогильний, Є. Плужник, Б. Тенета, Д. Фальківський та ін.), літературна діяльність яких позначена мистецькими пошуками нових ідейно-естетичних критеріїв та нових шляхів їх реалізації. Передусім, це стосувалося вище згадуваної проблеми людини та її сутності, відображення людської свідомості, що розширювала межі реальності.

Домінантною ознакою творчості зазначених письменників було прагнення до зображення особистості в суперечливій суб'єктивно-об'єктивній парадигмі психоаналітичної інтерпретації людини в екзистенційному вимірі. Взірцевими у цьому плані вбачаємо творчий доробок Б. Антоненка-Давидовича («Смерть»); Г. Брасюка («Донна Анна»); М. Галич («Небела» та «Друкарка»); В. Підмогильного («Невеличка драма», «Історії пані Ївги», «Місто»); Б. Тенети («Місто», «Гармонія і свинушник», «Мусема»); Д. Фальківського («Панна Яніна») та інших представників «Ланки»–МАРСу, поетичні та прозові твори яких сповнені симбіозом сенсу існування людини, пізнання нею самої себе та

осмислення трагічності свого статусу, як істоти, вирваної з природи й приреченої на відчуження.

Лейтмотивом майже всіх творів ланчан є самотність, яка спонукає людину до роздумів, змушує замикатися у собі. Проте цей лейтмотив постійно супроводжується іншим, певною мірою визначальним, що підтверджує наявність у творчому доробку письменників елементів екзистенціалізму, – мотив смерті у найрізноманітніших варіаціях. Адже боротьба персонажів з чужим ворожим для них середовищем виявляється нерівною, і вони, перебуваючи на межі життя і смерті, часто, змушені залишити цей світ. У даному випадку через екзистенціал смерті, як закономірний результаті вчинків героїв, акцентується увага на абсурдності життя людини. Письменники через призму власного естетичного світобачення синтезують в художньому образі емоційний еквівалент існування людини в дійсності.

Крізь призму філософії морального вибору, що є основою творчої спадщини більшості ланчан, осмислюється доля людини в сучасному світі, а герої творів знаходяться у безперервному пошуку сенсу життя, осмислюють внутрішнє «я». Розірваність свідомості персонажів («Тук-тук...», «Справжній чоловік» Б. Антоненка-Давидовича; «Місто» В. Підмогильного; «Місто», «Люди» Б. Тенети та ін.), амбівалентність психіки героїв є головним принципом у побудові образів та розумінні філософської концепції людини літераторами «Ланки»–МАРСу.

Письменники належить до тих митців, творчість яких легко сприймається, проте глибину рецепції їхнього художнього доробку не завжди легко осягнути. Їхня творчість сповнена думок та емоцій, які допомагають розкрити драму людської душі. Літературні персонажі, втративши внутрішню гармонію, залишаються сам на сам з світом думок і переживань у складній ворожій для них дійсності. Письменники намагаються відтворити абсолютну незахищеність людини, яка, прагнучи вирішити назрілі питання, опиняється у світі зла. Все це відповідає психології, свідомості, духовним потребам сучасної ланчанам особистості, тогочасним світовим філософським антропоконцепціям.

Відтак митці «Ланки»–МАРСу, орієнтуючись на загальнолюдські проблеми, європейську філософську думку, своєю творчістю репрезентують високий національний потенціал перед українським читачем першої третини минулого століття, який «українці потребували європейської книжки рідною мовою, не кажучи вже про самих письменників, що інтенсивно намагалися віднайти нові шляхи для розвитку національної літератури» [1, с. 1].

Література:

1. Мовчан Р.В. Підмогильний - перекладач / Р. Мовчан // Українська мова і література. – 2001. – №5. – С.1–2
2. Онишкевич Л. Екзистенціалістська модель у теорії літератури / Лариса Онишкевич // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. ; передм., упоряд. і прим. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 243–244
3. Табачковський В. Особистісні виміри людського : духовність, свобода, творчість, моральність // Філософія: Світ людини. Курс лекцій : Навч. посібник / В.Г. Табачковський, М.О. Булатов, Н.В. Хамітов та ін. – К. : Либідь, 2003. – 432 с.